

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziesiąta izba)

z dnia 15 grudnia 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Obowiązkowe ubezpieczenie w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych – Dyrektywa 2009/103/WE – Artykuł 3 akapit czwarty – Pojęcie „uszkodzeń ciała” – Pokrycie przez obowiązkowe ubezpieczenie – Wypadek drogowy – Śmierć pasażera – Prawo małoletnich dzieci do zadośćuczynienia – Szkoda niemajątkowa – Cierpienie dziecka wynikające ze śmierci rodzica w następstwie tego wypadku – Zadośćuczynienie wyłącznie w przypadku rozstroju zdrowia

W sprawie C-577/21

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sofiyski gradski sad (sąd miejski w Sofii, Bułgaria) postanowieniem z dnia 11 sierpnia 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 20 września 2021 r., w postępowaniu:

LM,

NO

przeciwko

HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG,

TRYBUNAŁ (dziesiąta izba),

w składzie: M. Ilešič, pełniący obowiązki prezesa izby, I. Jarukaitis (sprawozdawca) i Z. Csehi, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Richard de la Tour,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG – G.I. Ilieva, advokat,

* Język postępowania: bułgarski.

- w imieniu rządu niemieckiego – J. Möller, U. Bartl, J. Heitz, M. Hellmann i U. Kühne, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – C. Georgieva, D. Triantafyllou i H. Tserepa-Lacombe, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii, wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 1 drugiej dyrektywy Rady 84/5/EWG z dnia 30 grudnia 1983 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów silnikowych (Dz.U. 1984, L 8, s. 17), zmienionej dyrektywą 2005/14/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. (Dz.U. 2005, L 149, s. 14) (zwanej dalej „drugą dyrektywą”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między LM i NO a zakładem ubezpieczeń HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG (zwanym dalej „HUK-COBURG”), dotyczącego zadośćuczynienia wypłaconego przez ten zakład ubezpieczeń z tytułu obowiązkowej odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych za szkodę niemajątkową poniesioną przez LM i NO w wyniku śmierci ich matki w wypadku drogowym.

Ramy prawne

Prawo Unii

Druga dyrektywa

- 3 Artykuł 1 ust. 1 drugiej dyrektywy stanowił:
„Ubezpieczenie, o którym mowa w art. 3 ust. 1 [dyrektywy Rady 72/166/EWG z dnia 24 kwietnia 1972 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności (Dz.U. 1972, L 103, s. 1)], pokrywa obligatoryjnie zarówno szkody majątkowe, jak i szkody na osobie”.

Dyrektywa 2009/103/WE

- 4 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/103/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności (Dz.U. 2009, L 263, s. 11) dokonała kodyfikacji wcześniejszych dyrektyw w dziedzinie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku

z ruchem pojazdów mechanicznych, w tym również drugiej dyrektywy, i w konsekwencji uchylili ją ze skutkiem od dnia 27 października 2009 r. Zgodnie z tabelą korelacji zawartą w załączniku II do dyrektywy 2009/103 art. 1 ust. 1 drugiej dyrektywy odpowiada art. 3 akapit czwarty dyrektywy 2009/103.

5 Artykuł 1 dyrektywy 2009/103 zawiera następującą definicję:

„W rozumieniu niniejszej dyrektywy:

[...]

2) »osoba poszkodowana« oznacza osobę, której przysługuje odszkodowanie z powodu strat lub szkód spowodowanych przez pojazdy;

[...]”.

6 Artykuł 3 tej dyrektywy, zatytułowany „Obowiązek ubezpieczenia pojazdów”, stanowi:

„Z zastrzeżeniem art. 5 każde państwo członkowskie podejmuje wszelkie stosowne środki w celu zapewnienia objęcia ubezpieczeniem odpowiedzialności cywiln[ej] odnosząc[ej] się do ruchu pojazdów normalnie przebywających na jego terytorium.

Zakres pokrycia szkód oraz warunki ubezpieczenia zostają ustalone w ramach środków określonych w akapicie pierwszym.

[...]

Ubezpieczenie, o którym mowa w akapicie pierwszym, pokrywa obligatoryjnie zarówno szkody majątkowe, jak i szkody na osobie”.

7 Artykuł 5 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Odstąpienie od obowiązku ubezpieczenia pojazdów”, przewiduje w ust. 1 akapit pierwszy:

„Państwo członkowskie może przewidzieć odstępstwo od art. 3 w stosunku do niektórych osób fizycznych lub prawnych, publicznych lub prywatnych; lista takich osób zostaje sporządzona przez dane państwo i notyfikowana innym państwom członkowskim i Komisji”.

Rozporządzenie (WE) nr 593/2008

8 Artykuł 7 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.U. 2008, L 177, s. 6), zatytułowany „Umowy ubezpieczenia”, przewiduje w ust. 2 akapit drugi:

„W zakresie, w jakim strony nie dokonały wyboru prawa, umowa ubezpieczenia podlega prawu państwa, w którym ubezpieczyciel ma miejsce zwykłego pobytu. Jeżeli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że umowa pozostaje w znacznie ściślejszym związku z innym państwem, stosuje się prawo tego innego państwa”.

Rozporządzenie (WE) nr 864/2007

- 9 Zgodnie z art. 4 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r., dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”) (Dz.U. 2007, L 199, s. 40).

„Jeżeli niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego jest prawo państwa, w którym powstaje szkoda, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, oraz niezależnie od tego, w jakim państwie lub państwach występują skutki pośrednie tego zdarzenia”.

Prawo niemieckie

- 10 Paragraf 253 Bürgerliches Gesetzbuch (kodeksu cywilnego), w brzmieniu mającym zastosowanie w sporze w postępowaniu głównym (zwanego dalej „BGB”), zatytułowany „Szkoda niemajątkowa”, ma następujące brzmienie:

„1) Zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną szkodę niemajątkową można dochodzić jedynie w przypadkach przewidzianych w ustawie.

2) Jeżeli odszkodowanie przysługuje z tytułu uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia, pozbawienia wolności lub naruszenia wolności seksualnej, można także dochodzić słusznego zadośćuczynienia pieniężnego za szkodę niemajątkową”.

- 11 Paragraf 823 BGB, zatytułowany „Obowiązek naprawienia szkody”, stanowi w ust. 1:

„Kto z winy umyślnej albo niedbalstwa bezprawnie pozbawia drugiego życia, narusza nietykalność cielesną, wywołuje rozstrój zdrowia, pozbawia wolności, narusza własność lub inne prawo, jest obowiązany do naprawienia powstałej z tego tytułu szkody”.

- 12 Paragraf 115 Gesetz über den Versicherungsvertrag (ustawy o umowie ubezpieczenia) z dnia 23 listopada 2007 r. (BGBl. 2007 I, s. 2631), w brzmieniu mającym zastosowanie w sporze w postępowaniu głównym, zatytułowany „Bezpośrednie roszczenie”, stanowi w ust. 1:

„Osoba trzecia może również dochodzić roszczeń odszkodowawczych od ubezpieczyciela

1. w przypadku ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, którego przedmiotem jest wykonanie obowiązku ubezpieczenia wynikającego z ustawy o obowiązkowym ubezpieczeniu [...].

[...]

Podstawą roszczenia są obowiązki ubezpieczyciela wynikające ze stosunku ubezpieczenia, a w braku obowiązku – § 117 ust. 1–4. Ubezpieczyciel jest zobowiązany do wypłaty odszkodowania pieniężnego. Ubezpieczyciel i ubezpieczający zobowiązani do naprawienia szkody odpowiadają solidarnie za jej naprawienie”.

- 13 Paragraf 7 Straßenverkehrsgesetz (ustawy o ruchu drogowym), w brzmieniu mającym zastosowanie w sporze w postępowaniu głównym, zatytułowany „Odpowiedzialność posiadacza, oszustwo”, przewiduje w ust. 1:

„Jeżeli korzystanie z pojazdu silnikowego spowoduje śmierć, uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu lub jeżeli w jego wyniku uszkodzona została rzecz, posiadacz jest zobowiązany do naprawienia powstałej w wyniku tego szkody względem poszkodowanego”.

- 14 Zgodnie z § 11 ustawy o ruchu drogowym, w brzmieniu mającym zastosowanie w sporze w postępowaniu głównym, zatytułowanym „Zakres obowiązku naprawienia szkody w razie uszczerbku na zdrowiu”:

„W razie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia odszkodowanie powinno pokryć koszty poniesione przez osobę poszkodowaną w celu odzyskania zdrowia i szkodę majątkową, którą poniosła ona w następstwie obrażeń ze względu na tymczasową lub stałą utratę lub zmniejszenie zdolności do pracy lub z uwagi na tymczasowe lub stałe zwiększenie jej potrzeb. Można również dochodzić słusznego zadośćuczynienia pieniężnego za szkodę niemajątkową”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 15 NO, urodzona w 2006 r., i LM, urodzona w 2010 r., to córki AB – ich matki – oraz CD – ich ojca. Wszyscy czworo mieli obywatelstwo bułgarskie.
- 16 W 2013 r. AB i CD zamieszkali w Niemczech, aby tam pracować, natomiast NO i LM pozostały w Bułgarii.
- 17 W dniu 27 lipca 2014 r. AB zmarła w wypadku drogowym, który miał miejsce w Emsdetten (Niemcy). Wypadek ten spowodował CD, który był ubezpieczony w HUK-COBURG, zakładzie ubezpieczeń z siedzibą w Niemczech, z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Prowadził on swój pojazd w stanie nietrzeźwym, podczas gdy AB znajdowała się na przednim siedzeniu pasażera, bez zapiętych pasów bezpieczeństwa.
- 18 W następstwie wypadku HUK-COBURG wypłacił NO i LM kwotę 5000 EUR tytułem zadośćuczynienia za śmierć ich matki. Uznając tę kwotę za niewystarczającą, NO i LM, reprezentowane przez CD, wniosły powództwo przeciwko HUK-COBURG do Sofijski gradski sad (sądu miejskiego w Sofii, Bułgaria), będącego sądem odsyłającym, żądając wypłaty zadośćuczynienia w wysokości 300 000 BGN (lewów bułgarskich) (około 153 000 EUR) dla każdej z nich z tytułu szkody niemajątkowej powstałej w wyniku tej śmierci. Szkada ta była wynikiem rozstroju ich zdrowia psychicznego, gdyż NO i LM cierpiały na bezsenność, doświadczały koszmarów, zmian nastrojów, drażliwości, niepokoju, zamknięcia się w sobie i napadów lękowe.
- 19 Kwestionując zasadność tego żądania, HUK-COBURG podnosi przed sądem odsyłającym przede wszystkim, że prawem mającym zastosowanie w niniejszej sprawie jest prawo niemieckie i że w wersji obowiązującej w dniu wypadku prawo to nie przewidywało zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową doznaną przez osoby trzecie, chyba że szkoda ta przejawia się zaburzeniem patologicznym. Dopiero od dnia 22 lipca 2017 r. prawo niemieckie przewiduje zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową doznaną przez osoby trzecie, gdyby osoby te miały szczególnie ścisły związek z poszkodowanym. Poza tym poszkodowana przyczyniła się do własnej śmierci,

podróżując samochodem prowadzonym przez osobę w stanie nietrzeźwym, nie mając zapiętych pasów bezpieczeństwa. Wreszcie, kwota zadośćuczynienia żądana przez NO i LM jest zbyt wygórowana.

- 20 Sąd odsyłający uważa, że na podstawie art. 7 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia nr 593/2008 i art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 864/2007 prawo niemieckie ma zastosowanie w zawisłym przed nim sporze.
- 21 Sąd ten wskazuje, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości, Niemcy) odszkodowanie należne z tytułu zadośćuczynienia za ból i cierpienia wynikające ze śmierci rodzica na podstawie prawa niemieckiego, a mianowicie § 253 ust. 2 i § 823 ust. 1 BGB w związku z § 115 ust. 1 akapit pierwszy pkt 1 ustawy o umowie ubezpieczenia, w brzmieniu mającym zastosowanie w sporze w postępowaniu głównym, jest należne tylko wtedy, gdy taki ból i cierpienie doprowadziły do rozstroju zdrowia.
- 22 Sąd powinien zatem, na podstawie tej wykładni, oddalić żądanie NO i LM na tej podstawie, że ból i cierpienie spowodowane śmiercią ich matki nie doprowadziły do stanu chorobowego.
- 23 Sąd odsyłający uważa jednak, że orzecznictwo Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości) ogranicza zakres pojęcia „uszkodzeń ciała” w rozumieniu drugiej dyrektywy.
- 24 Sąd ten zastanawia się zatem, czy taka wykładnia Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości), która w praktyce prowadzi do ograniczenia kręgu osób, którym przysługuje zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową wynikającą ze śmierci bliskiej osoby w następstwie wypadku drogowego, nie jest niezgodna z prawem Unii, ponieważ wydaje się ograniczać skuteczność (effet utile) drugiej dyrektywy.
- 25 Mając na uwadze, że sąd krajowy jest zobowiązany dokonać wykładni prawa krajowego w sposób zgodny z prawem Unii, sąd ten zastanawia się ponadto, czy w ramach ewentualnego stosowania tej zasady w zawisłym przed nim sporze może on, jako sąd bułgarski, dokonać wykładni prawa innego państwa członkowskiego, a mianowicie prawa niemieckiego.
- 26 W tych okolicznościach Sofijski gradski sad (sąd miejski w Sofii) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
 - „1) Czy wykładnia pojęcia »uszkodzenia ciała«, zgodnie z którą istnieje ono w wypadku psychologicznych bólu i cierpienia dziecka wynikających ze śmierci rodzica w następstwie wypadku drogowego wyłącznie jeśli te psychologiczne ból i cierpienia doprowadziły do patologicznego rozstroju zdrowia dziecka, jest niezgodna z art. 1 ust. 1 [drugiej dyrektywy]?
 - 2) Czy zasada, zgodnie z którą sąd krajowy dokonuje wykładni prawa krajowego w sposób zgodny z prawem Unii Europejskiej, obowiązuje również wówczas, gdy sąd krajowy stosuje nie swoje prawo krajowe, lecz prawo krajowe innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej?”

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 27 Tytułem wstępu należy zauważyć, że w pytaniu pierwszym sąd odsyłający powołuje się na art. 1 ust. 1 drugiej dyrektywy.
- 28 W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Zadaniem Trybunału jest bowiem dokonanie wykładni wszystkich przepisów prawa Unii, jakie są niezbędne sądom krajowym do rozstrzygnięcia zawisłych przed nimi sporów, nawet jeżeli przepisy te nie są wyraźnie wskazane w pytaniach zadanych Trybunałowi [wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Skarb Państwa (Suma gwarancyjna ubezpieczenia komunikacyjnego), C-428/20, EU:C:2021:1043, pkt 24].
- 29 W niniejszej sprawie, ponieważ dyrektywa 2009/103 skodyfikowała i uchylła ze skutkiem od dnia 27 października 2009 r. wcześniejsze dyrektywy w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności, w tym drugą dyrektywę, a art. 1 ust. 1 drugiej dyrektywy odpowiada zgodnie z tabelą zamieszczoną w załączniku II do dyrektywy 2009/103 art. 3 akapit czwarty tej ostatniej dyrektywy, z uwagi na datę wypadku będącego podstawą sporu rozstrzyganego w postępowaniu głównym sądowi odsyłającemu należy przedstawić wykładnię nie art. 1 ust. 1 drugiej dyrektywy, lecz art. 3 akapit czwarty dyrektywy 2009/103. Ponadto ze względu na to, że dyrektywa 2009/103 nie wprowadziła istotnych zmian w stosunku do tych wcześniejszych dyrektyw, orzecznictwo dotyczące tych dyrektyw ma zastosowanie do wykładni równoważnych przepisów dyrektywy 2009/103 (zob. podobnie wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 23).
- 30 W konsekwencji należy uznać, że poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 akapit czwarty dyrektywy 2009/103 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które uzależnia wypłatę przez ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową poniesioną przez najbliższych członków rodziny osób poszkodowanych w wypadkach drogowych od przesłanki, by szkoda ta doprowadziła do rozstroju zdrowia u tych najbliższych członków rodziny.
- 31 Zgodnie z art. 3 akapit pierwszy dyrektywy 2009/103 z zastrzeżeniem art. 5 każde państwo członkowskie podejmuje wszelkie stosowne środki w celu zapewnienia objęcia ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej odnoszącej się do ruchu pojazdów normalnie przebywających na jego terytorium. Artykuł 3 akapit drugi tej dyrektywy stanowi, że zakres pokrycia szkód oraz warunki ubezpieczenia zostają ustalone w ramach środków określonych w akapicie pierwszym. Artykuł 3 akapit ostatni tej dyrektywy precyzuje, że ubezpieczenie, o którym mowa w akapicie pierwszym tego artykułu, pokrywa obligatoryjnie zarówno szkody majątkowe, jak i uszkodzenia ciała. Co się tyczy art. 5 dyrektywy 2009/103, przewiduje on w szczególności w ust. 1, że na warunkach określonych w tym przepisie każde państwo członkowskie może przewidzieć odstępstwo od stosowania przepisów wspomnianego art. 3 w stosunku do niektórych osób fizycznych lub prawnych.

- 32 W tym względzie należy przypomnieć, że – jak podkreślił już Trybunał – art. 3 akapit pierwszy dyrektywy 2009/103, sformułowany w sposób bardzo ogólny, nakazuje państwom członkowskim ustanowienie w ich wewnętrznym porządku prawnym powszechnego obowiązku ubezpieczenia pojazdów (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 33 Z motywów dyrektywy 2009/103 wynika, że dyrektywa ta, podobnie jak dyrektywy dotyczące ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych, które ją poprzedzały, ma na celu, po pierwsze, zapewnienie swobodnego ruchu zarówno pojazdów mechanicznych, których miejsce stałego postoju znajduje się na terytorium Unii, jak i osób, które znajdują w tych pojazdach, a po drugie, zapewnienie, aby poszkodowani w wypadkach spowodowanych przez te pojazdy mechaniczne korzystali z porównywalnego traktowania na terytorium Unii niezależnie od tego, gdzie wydarzył się wypadek (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 34 Dyrektywa 2009/103 wymaga zatem od państw członkowskich, że zagwarantują, by odpowiedzialność cywilna za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych, których stałe miejsce postoju znajduje się na ich terytorium, była objęta ubezpieczeniem, i uściśliła w szczególności typy szkód i rodzaje poszkodowanych osób trzecich, które ubezpieczenie to ma obejmować (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 35 Obowiązek objęcia ochroną ubezpieczeniową odpowiedzialności cywilnej szkód wyrządzonych osobom trzecim w związku z ruchem pojazdów mechanicznych jest jednak odrębny od zakresu odszkodowania za te szkody z tytułu odpowiedzialności cywilnej ubezpieczonego. Pierwsza kwestia jest bowiem zdefiniowana i zagwarantowana w prawie Unii, druga natomiast jest co do zasady regulowana przez prawo krajowe (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 36 Zarówno z celu, jak i z brzmienia dyrektywy 2009/103 wynika bowiem, że podobnie jak dyrektywy, których kodyfikacji dokonuje, nie zmierza ona do harmonizacji systemów odpowiedzialności cywilnej państw członkowskich i że w obecnym stanie prawa Unii państwa te zachowują swobodę określenia systemu odpowiedzialności cywilnej mającego zastosowanie do szkód powstałych w związku z ruchem pojazdów mechanicznych (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 37 W konsekwencji i w świetle w szczególności art. 1 pkt 2 dyrektywy 2009/103 na obecnym etapie rozwoju prawa Unii państwa członkowskie zachowają zasadniczo swobodę w określaniu w szczególności, jakie szkody wyrządzone przez pojazdy mechaniczne muszą obowiązkowo być przedmiotem odszkodowania, zakresu prawa do odszkodowania oraz uprawnionych do niego osób (zob. podobnie wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo). Dyrektywa ta nie stoi zatem co do zasady na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które ustala wiążące kryteria przy określaniu szkód niemajątkowych, które mogą być przedmiotem zadośćuczynienia (zob. podobnie wyrok z dnia 23 stycznia 2014 r., Petillo, C-371/12, EU:C:2014:26, pkt 43).

- 38 Wskazana dyrektywa ogranicza jednak tę swobodę , gdyż, po pierwsze, wprowadza obowiązek objęcia pewnych szkód ubezpieczeniem do wysokości określonych w niej kwot minimalnych. Wśród tych obowiązkowo objętych ubezpieczeniem szkód znajdują się między innymi „uszkodzenia ciała”, jak wskazuje to art. 3 ust. 1 dyrektywy 2009/103 (zob. podobnie wyrok z dnia 23 stycznia 2014 r., Petillo, C-371/12, EU:C:2014:26, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 39 W zakres pojęcia „uszkodzenia ciała” wchodzi każda szkoda wynikająca z naruszenia nietykalności osoby, w tym zarówno cierpienia fizyczne, jak i psychiczne, o ile zadośćuczynienie za nią jest przewidziane z tytułu odpowiedzialności cywilnej ubezpieczonego przez właściwe dla sporu prawo krajowe (wyrok z dnia 23 stycznia 2014 r., Petillo, C-371/12, EU:C:2014:26, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 40 W konsekwencji wśród szkód podlegających naprawieniu zgodnie z dyrektywą 2009/103 znajdują się szkody niemajątkowe, za które zadośćuczynienie przewidziane jest z tytułu odpowiedzialności cywilnej ubezpieczonego przez właściwe dla sporu prawo krajowe (zob. podobnie wyrok z dnia 23 stycznia 2014 r., Petillo, C-371/12, EU:C:2014:26, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 41 Po drugie, co się tyczy osób, które mogą domagać się naprawienia tych szkód niemajątkowych na podstawie dyrektywy 2009/103, należy zauważyć, że z art. 1 pkt 2 w związku z art. 3 akapit pierwszy tej dyrektywy wynika, iż ochrona, jaką należy zapewnić na mocy tej dyrektywy, obejmuje każdą osobę uprawnioną zgodnie z krajowym prawem odpowiedzialności cywilnej do naprawy szkody spowodowanej przez pojazdy mechaniczne. Żaden z przepisów wskazanej dyrektywy nie pozwala stwierdzić, że prawodawca Unii pragnął ograniczyć ochronę, jaką zapewniają te dyrektywy, jedynie do osób bezpośrednio uczestniczących w zdarzeniu powodującym szkodę (zob. podobnie wyrok z dnia 24 października 2013 r., Drozdovs, C-277/12, EU:C:2013:685, pkt 42, 45).
- 42 W konsekwencji państwa członkowskie są zobowiązane zapewnić, aby zadośćuczynienie należne zgodnie z ich krajowym prawem odpowiedzialności cywilnej za szkodę niemajątkową poniesioną przez najbliższych członków rodziny poszkodowanego w wypadku drogowym było objęte obowiązkowym ubezpieczeniem w wysokości minimalnych kwot określonych w dyrektywie 2009/103 (zob. podobnie wyrok z dnia 24 października 2013 r., Drozdovs, C-277/12, EU:C:2013:685, pkt 46).
- 43 Z uzasadnienia przedstawionego w pkt 39–43 niniejszego wyroku wynika, że państwa członkowskie powinny zagwarantować w wewnętrznym porządku prawnym, by odpowiedzialność cywilna za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych mająca zastosowanie zgodnie z ich prawem krajowym była objęta ubezpieczeniem zgodnym z wymogami przepisów dyrektywy 2009/103, które zostały przypomniane w tych punktach, i powinny wykonywać swoje kompetencje w tej dziedzinie z poszanowaniem prawa Unii. Ponadto przepisy prawa krajowego w dziedzinie odszkodowań za szkody z tytułu wypadków powstałych w związku z ruchem pojazdów nie mogą pozbawiać skuteczności tej dyrektywy (zob. podobnie wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 39, 40 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 44 W tym względzie Trybunał wielokrotnie orzekał, że przepisy prawa Unii dotyczące obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym, które naruszają skuteczność tych przepisów, wyłączając z urzędu lub ograniczając w nieproporcjonalny sposób prawo poszkodowanego do uzyskania

odszkodowania z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych, gdyż zagrażają osiągnięciu celu ochrony poszkodowanych w wypadkach drogowych, stale realizowanego i wzmacnianego przez prawodawcę Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Van Ameyde España, C-923/19, EU:C:2021:475, pkt 44 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 45 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, po pierwsze, że niemieckie uregulowanie rozpatrywane w postępowaniu głównym, zgodnie z jego wykładnią przyjętą przez Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości), jest częścią materialnego prawa krajowego dotyczącego odpowiedzialności cywilnej, do którego odsyła dyrektywa 2009/103. Ponadto z akt sprawy przedłożonych Trybunałowi wynika, że uregulowanie to, zgodnie z przyjętą jego wykładnią, reguluje również kwestię zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową poniesioną przez osoby trzecie, w tym ból i cierpienia dziecka wynikające ze śmierci rodzica w wypadku drogowym, i definiuje szkodę dającą prawo do uzyskania zadośćuczynienia za taką szkodę niemajątkową z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej niezależnie od okoliczności, w jakich ona nastąpiła.
- 46 Po drugie, jak podkreśla w swych uwagach rząd niemiecki, zgodnie z niemieckim prawem zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową poniesioną przez poszkodowanych pośrednio w wypadku drogowym jest zasadniczo uzależnione od spełnienia trzech przesłanek, zgodnie z którymi taki poszkodowany doznaje uszczerbku na zdrowiu, jest on najbliższym członkiem rodziny osoby bezpośrednio poszkodowanej oraz istnieje związek przyczynowy między zawinionym zachowaniem osoby odpowiedzialnej za spowodowanie wypadku a tym uszczerbkiem na zdrowiu. Ponadto rząd niemiecki podkreśla w odniesieniu do pierwszej z tych przesłanek, że zgodnie z niemieckim prawem, w wykładni przyjętej przez Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości), uszczerbek natury psychicznej można uznać za uszczerbek na zdrowiu wyłącznie wówczas, gdy stanowi on stan chorobowy i wykracza poza uszczerbek na zdrowiu, na jaki osoby te są generalnie narażone w przypadku śmierci lub poważnych obrażeń ciała najbliższego członka rodziny.
- 47 Uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym przewiduje zatem w szczególności obiektywne kryterium pozwalające na określenie, w razie potrzeby w ramach kontroli dokonywanej w konkretnym przypadku przez sąd krajowy, przed którym toczy się postępowanie, szkody niemajątkowej, która może być przedmiotem zadośćuczynienia dla najbliższego członka rodziny osoby bezpośrednio poszkodowanej w wypadku drogowym.
- 48 Z orzecznictwa Trybunału przypomnianego w pkt 36 i 37 niniejszego wyroku wynika bowiem, że dyrektywa 2009/103 nie nakłada na państwa członkowskie obowiązku wyboru systemu odpowiedzialności cywilnej w szczególności w celu określenia zakresu prawa poszkodowanego do odszkodowania z tytułu odpowiedzialności cywilnej ubezpieczonego, w związku z czym dyrektywa ta co do zasady nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które ustala wiążące kryteria określania szkód niemajątkowych, za które przysługuje zadośćuczynienie.
- 49 W tych okolicznościach w niniejszej sprawie nie wydaje się, aby ustanowione przez ustawodawcę niemieckiego przesłanki, w wykładni przyjętej przez Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości), w ramach których szkoda niemajątkowa poniesiona przez najbliższych członków rodziny osób poszkodowanych w wypadkach drogowych daje prawo do zadośćuczynienia, mogły zagrozić realizacji celu obejmującego ochronę osób poszkodowanych w wypadkach drogowych, założonego w dyrektywie 2009/103.

- 50 Akta sprawy przedłożone Trybunałowi nie zawierają bowiem żadnego elementu, który mógłby świadczyć o tym, że system odpowiedzialności cywilnej taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym wyklucza z urzędu lub w sposób nieproporcjonalny ogranicza prawo najbliższego członka rodziny osoby bezpośrednio poszkodowanej w wypadku drogowym do uzyskania zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych.
- 51 Z ogółu powyższych względów wynika, że art. 3 akapit czwarty dyrektywy 2009/103 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które uzależnia wypłatę przez ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową poniesioną przez najbliższych członków rodziny osób poszkodowanych w wypadkach drogowych od przesłanki, by szkoda ta doprowadziła do rozstroju zdrowia u tych najbliższych członków rodziny.

W przedmiocie pytania drugiego

- 52 Ze względu na odpowiedź udzieloną na pytanie pierwsze nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie drugie.

W przedmiocie kosztów

- 53 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziesiąta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 3 akapit czwarty dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/103/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności

należy interpretować w ten sposób, że:

nie stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które uzależnia wypłatę przez ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową poniesioną przez najbliższych członków rodziny osób poszkodowanych w wypadkach drogowych od przesłanki, by szkoda ta doprowadziła do rozstroju zdrowia u tych najbliższych członków rodziny.

Podpisy